

Tisztelt Polgármester Úr!
Tisztelt szentendrei Polgárok!
Tisztelt Emlékezők!

„...a legnagyobb szigorúság a kompromittáltakkal szemben. Sok fejnek kell lehullania, mint a kiemelkedő mákfejeknek, ha az ember fölöttük ellovagol.” Ezekkel a szavakkal utasította Ferenc József Haynaut, amikor a magyarországi seregek élére helyezte. Jó embert talált meg a feladattal: Haynau 1849. augusztus 18-án így ír Radetzky császári tábornagynak: *Én vagyok az az ember, aki rendet fog teremteni. Nyugodt lelkiismerettel lövetek agyon százakat is, mert szilárd meggyőződésem, hogy ez az egyetlen mód intő példát szolgáltatni minden jövőző forradalomnak.*

Ha ismerjük ezeket az előzményeket, ha tudjuk, mi volt a célja 1849 augusztusának végén a Habsburg Birodalomnak Magyarországon, meglepetés nem érhet minket. Felkészülni azonban mégsem lehet, azt hiszem, a tragédiára. Mint ahogyan az aradi vértanúk sem készülhettek föl, mert két nappal a kivégzésük előtt tudták meg a halálos ítéletüket. Október 6. Egy nap, ami a világon sokfelé magyaroknak egyformán nemzeti gyásznap. Miért éppen ezt a napot választották ki Bécsben? Meg kellett várni, hogy az utolsó ellenálló magyar vár, Komárom is megadja magát, ez szeptember 27-én megtörtént. A történelemben, politikában fontosak a szimbólumok: A vesztes magyar sereg zászlóletétele is szimbólum volt: Világosnál augusztus 13-án nem az osztrákok, az oroszok előtt tettük le a fegyvert. Mert az orosz túlerő győzött le minket. A Habsburg sereget számtalanszor legyőztük. Szimbólum volt osztrák részről is: október 6-án volt a második bécsi forradalom, amikor a bécsi tömeg kivégezte Latourt belügyminisztert. Ferenc József üzenete egyértelmű volt: nincs kegyelem azoknak, akik a birodalommal szembeszállnak.

Tisztelt emlékező polgárok!

Ezen a szomorú napon Aradon hulltak le először a Ferenc József által követelt fejek: Haynau rendelkezése nyomán – hajnali fél hatkor – a négy golyó általi halálra ítélt tisztet – sorrendben Lázárt, Dessewffyt, Kiss Ernőt és Schweidelt – végezték ki először, utánuk következtek a kötélre szánt tábornokok. Hat órakor Poeltenberg Ernő, őt pedig Török Ignác, Láhner György, Knezić Károly, Nagysándor József, Leiningen-Westerburg Károly gróf, Aulich Lajos, majd Damjanich János követte. A legszörnyűbb büntetés így Vécsey Károly grófnak jutott, neki ugyanis végig kellett néznie társai halálát; kivégzése előtt a halott Damjanichnak csókolt kezét – elbúcsúznia nem volt kitől.

De miért éppen ők? Hiszen a szabadságharcban Damjanich tábornokon kívül a többieket nem ismertük meg a történelemórákon. Valójában a hadvezérek, katonák közül, akiket ismertünk, sokan elmenekültek a Török Birodalomba, mint például Bem apó, Klapka György. Vasvári Pál, Petőfi Sándor, Gábor Áron már nem éltek. A bíróság az aradi tizenhármakat két szempont alapján választotta ki: egyfelől mindegyikük a császári hadsereg tisztjeként kezdte meg katonai pályafutását, másfelől pedig valamennyiükről elmondható volt, hogy amikor 1848. október 3-án V. Ferdinánd önkényesen feloszlatta a magyar országgyűlést – önálló seregtesteket vezettek. Bár ehhez rendes esetben tábornoki rang szükségeltetett, Lázár Vilmos személyében mégis akadt egy kivétel, aki a világsi fegyverletételkor állt először egy seregtest élére. A haditörvényszék elé állított tisztnek elleni vád elsősorban fegyveres lázadás

volt, amit a Függetlenségi Nyilatkozat kiadása – 1849. április 14-e – után szolgálatban maradók esetében felségárulásnak minősítettek.

Batthyány Lajos gróf esetében is példát akartak statuálni. Az Olmützben üléselő osztrák bíróság a lázadás mellett azt is rá akarta bizonyítani, hogy részt vett az 1848. október 6-i bécsi forradalom megszervezésében – azaz felségárulást követett el. Batthyány esetében az előre borítékolt döntés szintén a halálos ítélet volt, ám a bíróságon úgy gondolták, az uralkodó később kegyelmet gyakorol majd a gróf felett; ehelyett Ferenc József szabad kezet adott Haynaunak, és átadta neki a foglyot. A végeredményt ismerjük: Batthyány Lajos felesége csempészett be a férjének egy kis törít, amivel olyan sebet tudott ejteni a saját nyakán, hogy az akasztást elkerülje. Így halt meg az első felelős kormány miniszterelnöke golyó által. És ha már Szentendrén emlékezünk, és nekünk is vannak ferences szerzeteseink a városban, immár hetven éve a gimnáziumban: A Batthyány-család tudtával ferences szerzetesek lopták el a miniszterelnök holttestét és rejtették el egy vörös márvánnyal jelölt sírhelyen a pesti ferencesek kolostorában. A vörös márvány belső oldalára három betű volt csak G B L – amit csak a kibontás után lehetett látni. Így ha a dísztemetésre 1870-ig várni kellett, legalább október 6-án éjszaka megkapta a végtisztességet, igaz szűk körben, sietve.

Tisztelt emlékezők!

Miért vagyunk mégis itt, miért emlékezünk, mi magyarok minden évben október 6.-án? Mert a koncepció eljárás, amiben előre eltervezett módon látszólagos bírósági eljárásban – hiszen a vád és a védelem ugyanazokból állt! – kicsit kevés. A bécsi udvar október 6-án minden magyarnak üzent: levertük a forradalmat. Azt a forradalmat, amit március 15-én Pesten együtt robbantottak ki. Amiben mindenki részt vett. Amit együtt értünk el. Hiszen ha végignézzük a Batthyány-kormány névsorát, meglepő dolgot láthatunk: minden politikai csoport képviseltette magát: a liberális Kossuth, a centralista Eötvös báró, a konzervatív Eszterházy Pál és a pártokhoz nem köthető Széchenyi. Ennek a közös akaratnak mondott nemet a bécsi udvar.

És hogy milyen kiismerhetetlenek az emberi sorsok? Ferenc József, aki ekkor még alig 19 éves, akinek a nevéhez ekkor még csak az aradi kivégzések és a megtorlások kötődnek, ő lesz az egyetlen a magyar történelemben, aki uralkodóként becenevet kap: Ferencjóska. Igen, kellett hozzá a feleség, a kiegyezés, a személyes családi tragédiák és az a hosszú idő, ami begyógyítja a sebeket.

Tisztelt szentendrei polgárok!

Szeretjük a régi korok embereit nagyok, jónak, hősnek látni. Talán ők maguk tiltakoznának ezek ellen a jelzők ellen. Nem tudhatjuk. Mint ahogyan azt sem, mi kell ahhoz, hogy valaki hőssé váljon. Mi történt a vértanúk lelkében a világsi fegyverletétel után? Nem hiszem, hogy tudták, hogy utolsó heteik következnek. Aligha sejtették, hogy történelmet írnak, egyszerű cselekedeteikkel.

Szeretjük a saját korunkat különlegesnek látni. Mert a mi korunk, a mi életünk. És nekünk különleges, mert csak egyszer élhetjük meg. Most mégis úgy érzem, különleges kort élünk. A mostani generációk soha nem tapasztalt bizonytalanságban élnek. Sorsunk váratlanul változhat, tőlünk függetlenül. A láthatatlan vírustól való félelem tölti ki hétköznapjainkat.

Adja Isten, ha a mi életünkben váratlanul sorsfordító pillanat érkezik, mi is rátaláljunk a helyes útra! Ha hősként nem is leszünk a nemzet példaképei évtizedek, évszázadok múltán, jó emberként maradjunk meg a barátaink, családjaink számára! Nem történelmi feladatok várnak ránk: a ránk szabott feladatot maradéktalanul, jó lelkiismerettel el kell végeznünk. Hogy ezekből a cselekedeteinkből mi marad meg a történelemben, megmarad-e, az nem a mi gondunk. 2020 októberében példájukkal ebben segíthetnek hős vértanúink.

Szakács Áron
történelemtanár
Ferences Gimnázium